

Rozês ir Lelijos

Rûtos Atminimui

Marta Raišukytė būdama 40- mt.

Vydūnas

Rozēs ir Lelijos

Rūtos Atminimui

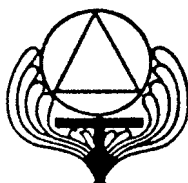
Rūta

Tilzē

1933

UDK 008(474.5)(092)
Vi46

ISBN 978-609-8158-00-7

Išleista Vydūno draugijos užsakymu
www.vydunodraugija.lt
2014 m.

Antrasis leidimas

*Skiriama Martos Raišukytės 140-osioms gimimo
metinėms paminėti.*

Spausdino UAB „Print easy“
A. Juozapavičiaus 7N, LT-45251 Kaunas
Tiražas 300 eg.

MARTA RAIŠUKYTĖ IR JOS DVASIOS ŠVIESA

Ši knyga skirta Martos Raišukytės (1874–1933) 140-osioms gimimo metinėms. Pirmąkart Vydūno „Rožės ir lelijos“ išleista 1933 metais. Dauguma tekstų – juos autorius pavadinuo *raudomis* – skirta M. Raišukytės išėjimui Anapilin, laidotuvių temoms. Taip pat pateikiami svarbiausi M. Raišukytės biografijos faktai, išryškinami jos asmenybės bruožai.

Marta Raišukytė buvo aktyvi Mažosios Lietuvos kultūros veikėja. 1895 metais ji įstojo į Birutės draugiją, o tų pačių metų pabaigoje – į Vydūno įsteigtą Tilžės giedotojų draugiją. Vėliau ji dalyvavo turbūt visų Tilžėje veikusių draugijų, siekusių gaivinti tautinę lietuvių dvasią bei kultūrą, veikloje. Tai *Tėvynės mylėtojų draugija* (buvo jos sekretorė), *Spaudos draugija* (buvo valdybos narė, draugijos kasininkė, spaustuvei pirkti suteikusi 5000 markių paskolą), *Prūsų lietuvių draugijų taryba Tilžėje* (buvo jos kasininkė), *Lietuvininkų susivienijimo Prūsuoje Literatūros komitetas*, *Prūsų lietuvių kultūros draugija* (buvo jos valdybos narė). „Per lietuviškos spaudos draudimą globojo knygnešius, savo namuose priglobdavo žandarų persekiojamus Lietuvos veikėjus.“¹

1913–1914 metais M. Raišukytė buvo „Prūsų Lietuvos savitraščio“ atsakingoji redaktorė bei leidėja, o 1920 metais įkūrė Prūsų lietuvių moterų draugiją ir jai vadovavo iki pat savo mirties. 1921 metais publikacijoje „Prūsų lietuvių balsas“ paskelbti draugijos siekiai „žmoniškumą tautos gyvenime auginti, lietuvių raštiją pažinti, žinojimą apie tautos gyvenimą ir svarbius klausimus tarp lietuvių (lietuvaičių) skleisti, – lietuvių namų išdirbinius naujai įgyvendinti, gražius senovės būdus gyvenime ir apsitaisyme auginti, aplamai tautybę platinti šeimoj ir visuomenėj.“² Draugija neapsiribojė švietėjiška veikla, bet organizavo labdarą ir praktinius mokymus: „ruošdavo kalėdines dovanėles lietuvių vaikų

¹ Raišukytė Marta. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, XIX t. – 2011, Vilnius, p. 488.

² B. Baltrušaitytė. *Mažosios Lietuvos moterys*. – 1998, Vilnius, p. 38.

darželiams, rengdavo vaišes. Padėdavo savo narėms įsigyti naujausias siuvimo, audimo, mezgimo mašinas, mokė jomis dirbti.³ M. Raišukytė įsteigė lietuviškų audinių ir rankdarbių mokyklą Tilžėje, rengė audėjų kursus, organizavo įvairių lietuviškų rankdarbių (netgi medžio, popieriaus) parodas, bendradarbiavo su įvairiomis kultūrinėmis draugijomis bei Raudonojo Kryžiaus organizacijos filialu Tilžėje. Marta buvo žinoma kaip tautinių juostų audėja, o Vydūno ir jos sukurti lietuviški istoriniai kostiumai buvo demonstruojami lietuvių šventėse, koncertų ir vaidinimų metu, taip puoselėjant lietuvių tautodailę ir tautiškumą.

Marta Raišukytė savo straipsnius ir vertimus publikavo Mažosioje Lietuvoje leistuose laikraščiuose „Aušra“, „Lietuviškas laiškas“, „Nauja lietuviška ceitunga“, „Kaimynas“, „Tilžės keleivis“, „Rytojus“, „Jaunimas“ bei Didžiojoje Lietuvoje leistame laikraštyje „Viltis“, Vydūno sudarytoje knygelėje „Bendraitė“ ir keliuose leidiniuose vokiečių kalba. Pasirašydavo slapyvardžiu *Rūta*. Vienas didžiausių jos darbų – J. H. Pestalocio romano „Lynardas ir Gertrūda“ vertimas, kurį 1898 metais išleido Enzys Jogamastas. Kitas didesnės apimties M. Raišukytės darbas – iš anglų kalbos proza išversta A. Tennysono poema „Enokas Ardenas“. Eiliuotai išvertė ir šį vertimą publikavo Vydūnas.

Lietuvių literatūros draugijos mokslo darbuose „Mitteilungen der litauischen gesellschaft“ M. Raišukytė rašė apie Levą Tolstojų, o Mažosios Lietuvos spaudoje publikavo savo vertimus – Tolstojaus apsakymus „Kuomi žmonės gyvena“ (1898), „Kiek žmogui žemės reikia“ (1899), „Liucernas“, „Surato kavinė“ (1900)⁴. M. Raišukytė išvertė ne vieną religinio turinio tekstą, vertė ir poeziją. Pasak Domo Kaino, Mažosioje Lietuvoje „J. W. Goethe's poezijos fragmentą bene pirmoji 1899 m. paskelbė Enzio Jagomasto Tilžėje leista „Aušra“. Eiles į lietuvių kalbą vertė Vydūno idėjinio

³ V. Ašmys. Prūsų lietuvių moterų draugija // *Mažosios Lietuvos enciklopedija*, 3 t. – 2006, Vilnius, p. 794.

⁴ B. Masionienė. *Levas Tolstojus ir Lietuva*. – 1978, Vilnius, p. 241.

sambūrio dalyvė Marta Raišukytė.⁶⁵

M. Raišukytė aktyviai bendradarbiavo Tilžės spaudoje, rašė apie jos organizuojamus renginius bei parodas, o taip pat ir apie lietuvių šventes. Parašė ne vieną straipsnį apie aprangą bei kitus moterims aktualius klausimus. Pasak B. Baltrušaitytės, straipsnį „Kaip juostos ir pakelės audžiamos“ (lietuvių ir vokiečių kalbomis) ji parašė Hamburgo dailės ir verslų muziejui paprašius; šiame straipsnyje ji aprašo ne tik audimo, bet ir juostų nešiojimo bei dovanojimo papročius.

Vydūno vadovaujamoje Tilžės giedotojų draugijoje Marta buvo valdybos narė ir aktyviausia pagalbininkė. Pasak tilžiškės Onos Jagomastaitės-Vilimienės, ji visą gyvenimą pašventė kilniai veiklai, puoselėdama lietuviškumą, o tuo pačiu skatindama kitų, ypač moterų, taurėjimą, ir garbingumą – pirmiausia savo pavyzdžiu. O. Vilimienė įvardijo daug šios itin aktyvios Giedotojų draugijos narės darbų, pabrėždama, kad ji „kilniais savo ypatumais, savo širdingumu ir visiems apreikštu draugiškumu laimėjo širdis visų, kurie ją pažino“⁶⁶. Prūsų lietuvių kultūros draugija paskutiniuose žodžiuose M. Raišukytei išryškina tarsi jos gyvenimo esmę – žmoniškumo puoselėjimą: „Tavo supratimu, tikroji kultūra yra žmoniškosios dvasios-sielos augaš apsiareiškimas gyvenime. Tuo tu pavyzdingai ir rūpinaisi.“⁶⁷

Apie Martą Raišukytę rašiusieji – netgi negatyvius potėpius mėgęs Jurgis Zauerveinas – pirmiausia kalba apie jos asmenybės šviesumą, idealizmą, taurumą ir nuoširdumą. Albinas Kenešis savo straipsnyje cituoja klaipėdietės, ilgametės „Aido“ choro dalyvės Emos Buksnovičiūtės žodžius: „Tai buvusi nepaprasta moteris, švelni, taktiška ir visuomet maloni, spindinti gėrio ir švelnumo šviesa. Rodėsi, kad Vydūnas iš jos sėmėsi kūrybinės energijos, ir daugelis mūsų

⁶⁵ D. Kaunas. Vokiečių literatūros kūrinių vertimai į lietuvių kalbą Mažosios Lietuvos spaudoje // *Knygotyra*, 2004, nr. 43, p. 180.

⁶⁶ O. Vilimienė. P. Martai Raišukytei mirus // *Naujasis Tilžės keleivis*, 1933, nr. 57, p. 1.

⁶⁷ Martos Raišukytės laidotuvės // *Naujasis Tilžės keleivis*, 1933, nr. 59, p. 2.

mergaičių svajodavome turėti tokią motiną.⁸

„Raišukytės asmenybė yra toli įsipynusi į mūsų tautos bundančią istoriją. Tačiau jos vienos pavardė tik smulkiai žinantiems gali kiek daugiau pasakyti. Šiaip, kalbant apie Raišukytę, kaip lietuvių veikėją Mažojoj Lietuvoj, tektų kalbėti ir apie dr. Vydūną, kurio dešinioji ranka ji buvo.“⁹

Marta Raišukytė buvo pirmoji Vydūno raštų skaitytoja, o netrukus – ir leidėja. Iniciatyvos leisti Vydūno raštus 1901 metais ėmėsi keli Tilžės giedotojų draugijos nariai (Lydia Smalakytė, Martynas Ašmutaitis), vadovaujami M. Raišukytės. 1904 metais jie išleido pirmąją Vydūno knygą, o maždaug po dešimtmečio (mirus minėtiems asmenims) leidybos reikalais teko rūpintis beveik vien M. Raišukytei ir pačiam Vydūnui. Leidykla „Rūtos“ vardu buvo pavadinta neatsitiktinai. Pasak Vydūno, „netrukus tam buvo pasirinktas vardas *Rūta*.“¹⁰ Juk *Rūtos* slapyvardžiu straipsnius bei vertimus publikavo pati M. Raišukytė. Vydūno straipsnis apie „Rūtos“ leidyklą iliustruotas nuotrauka, prie kurios yra įrašas: „Prūsų lietuvaite giedotojos. Prie kanklių – įžymioji Tilžės lietuvaite Morta Raišukytė (*Rūta*)“.

M. Raišukytė leido beveik vien paties Vydūno prirašytus žurnalus „Jaunimas“ (1911–1914), „Naujovė“ (1915) ir „Darbymetis“ (1921–1925), išleido didžiąją dalį Vydūno knygų ir keletą kitų. Ji ne tik perrašydavo Vydūno rankraščius ir skaitydavo iš spaustuvės gautą korektūrą, bet iki Pirmojo pasaulinio karo leidybai naudojo savo tėvų palikimo lėšas, taigi rėmė šių knygų leidybą ir finansškai.

M. Raišukytės įtaka Vydūno kūrybai yra itin reikšminga. „Probočių šešėlių“ pratarmėje akcentuojamas jos vaidmuo ne tik šio veikalo sukūrimui, bet visai rašytojo kūrybai:

⁸ A. Kenešis. Mažosios Lietuvos moterys: Morta Raišukytė // *Gimtas kraštas*, 1989, nr. 11, p. 8.

⁹ Morta Raišukytė // *Kovų keliais: Klaipėdos krašto prisijungimui prie Lietuvos 15-os metų sukakčiai paminėti almanachas*. – 1938, Klaipėda: redaktorius-leidėjas Jonas Vanagaitis, p. 135.

¹⁰ Vdn [Vydūnas]. Raštų leidykla *Rūta* // *Keleivis*, 1951, nr. 10, p. 11.

„Man rašant dramatiškus veikalus, kurie toliau ir buvo vaidinami, ji visai viena tiktai su pilna lūkestimi tikėjo mano darbą vaisių tėvynei nešant. Su ypatingu pritarimu ji žvelgė ir į šį veikalą ir jį savo širdingumu augino. Teregie ji jame ir mano sielos gelmes.“¹¹

M. Raišukytės indėlis į Tilžės giedotojų draugijos veiklą, o ypač į Vydūno raštų leidybą, išties svarus. Netrukus po M. Raišukytės mirties Vydūnas išspausdino jos atminimui skirtą straipsnį, o po kurio laiko išleido ir knygą.

M. Raišukytės laidotuvės, apie kurias rašoma šioje knygoje, – išties ypatingos. Jau 1932 metais buvo prasidėję vokiečių nacionalistų siautėjimai, lietuviškos veiklos draudimai, tad, pasak „Keleivio“ redakcijos (perteikiančios Vydūno pasakojimą apie Tilžės giedotojų draugiją), „kai 1933 metais mirė Marta Raišukytė, kuri Giedotojų draugijoje dalyvavo nuo jos įsikūrimo, giedotojai prie jos kapo giedojo lyg pačios draugijos laidotuvėse.“¹²

Prūsų kultūros draugijos organizuotoje Martos Raišukytės atminimui skirtoje valandoje Vydūnas sakė kalbą „Žmogaus amžiaus turinys ir reikšmė“, kurią vėliau paskelbė spaudoje. Straipsnyje teigiama, kad M. Raišukytė į Prūsijos lietuvių draugijų gyvenimą įnešusi daug šviesos, ypač gerai ji mokėjusi vienyti. Rašoma ir apie jos įtaką Vydūno kūrybai: „Marta Raišukytė su pasišventimu rūpinosi Vydūno raštais. Iš pat pradžios ji juos labai vertino ir tuo lyg žadino tokių veikalų kūrimą. [...] Pagaliau dvasinis Martos Raišukytės vertingumas atsispindėjo visuose kilnesniuose moteriškųjų pavyzdžiuose, kurie randasi Vydūno veikaluose. Daug čia yra stačiai jos nuomonių apie moters reikšmę tautoje. Dažnai ji sakydavo, kad moteriškosios vien turinčios mylėti tatai ir tam pasišvesti, kas yra išmintinga, gražu, gera ir šventa.“¹³

Vydūnas ir Marta Raišukytė buvo dvasiškai itin artimos,

¹¹ Vydūnas. *Probočių šešėliai: dramatiška aidija trijose dalyse.* – 1908, Tilžė: Rūta, p. 6.

¹² Tilžės giedotojai. Keleivis, 1955, nr. 4, p. 8.

¹³ Vydūnas. *Žmoniškojo amžiaus turinys, reikšmė ir vertingumas // Jaunoji karta*, 1933, nr. 30, p. 500.

viena kitai labai daug reiškusios sielos. Tačiau apie judviejų bičiulystę yra parašytas ne vienas tikrovės neatitinkantis tekstas – jiems pradžia davė Salio Šemerio publikuota Vydūno biografija. Joje, remiantis tik sklidusiais gandais ir keliomis Vydūno apysakėlėmis (!)¹⁴, rašoma apie Vydūno, mokytojavusio Kintuose, neva nesėkmingą pasipiršimą Martai. Itin daug tikrovės neatitinkančių faktų yra ir biografine apybraiža pavadintoje Prano Antalkio knygoje „Nepažįstamasis Vydūnas“. S. Šemerio išsigalvojimus apie pažinties pradžia su Marta Raišukyte bei tariamas piršlybas jam laiške paneigė pats Vydūnas, apie pirmąjį savo susitikimą su Marta Tilžėje rašo ir knygoje „Rožės ir lelijos“. Tačiau tai nesutrukdė sklisti įvairioms klaidinančioms istorijoms.

Vydūno aprašytas pirmasis jų susitikimas Tilžėje buvo lemtingas – abu suvokę, jog jiems bus lemta drauge spęsti bendrus uždavinius. Pasak Birutės Baltrušaitytės, suvokti harmoningą dviejų idealistų bičiulystę, egzistuojančią greta santuokos, pragmatiškam žmogui turbūt nėra įmanoma. B. Baltrušaitytė neabejoja, kad juos siejusi meilė, tačiau tai buvo ne tradicinis „meilės trikampis, o kažkas aukštesnio, šviesesnio“. Vydūno amžininkų atsiminimuose rašoma, jog dėl šios draugystės Vydūno ir jo žmonos Klaros Fulhazės šeimoje nekilę jokių nesusipratimų, nedarnos. Pasak B. Baltrušaitytės, Martos ir Vydūno bičiulystė bei meilė nėra ta, kuri vaizduojama populiariosios literatūros kūriniuose, ir telieka ji apgaubta paslapties, poezijos skraiste. „Kiekvieno meilė esti tokia, kokią jis sugeba išpuoselėti, išsaugoti. Ir apsaugoti.“¹⁵

Vydūnas ne kartą yra rašęs, jog jo mintys apie moterį, apie *moteriškąjį žmoniškumą* – tai ir M. Raišukytės mintys.

¹⁴ S. Šemerys mini žurnale „Jaunimas“ išspausdintas apysakėles „Žaltvykslė ir sfinksas“, „Jo saulelė“ bei „Vaizdelis širdy“, kuriose jokių Vydūno autobiografinių faktų išvelgti neįmanoma; tai didaktinio pobūdžio ir labai skirtingos jaunų žmonių gyvenimo bei meilės istorijos.

¹⁵ B. Baltrušaitytė. *Mažosios Lietuvos moterys*. Apybraižos. – 1998, Vilnius, p. 25.

Knygoje „Rožės ir lelijos“ skaitome: „Ir ta šviesa, kurią ji įnešė, atsispindi visose ideališkose motriškose, kurios vaizduotos mano veikaluose ir kurias pirmoji jinai ir vaidindavo. Daug čia jos nuomonių apie moters reikšmę tautoje. Nuo savųjų ir pats jų nebeatskiriu.“¹⁶

Marta Raišukytė buvo Vydūno dramų idealių moterų personažų prototipas ir apie tai minima kelių knygų pratarmėse. Trilogijos „Amžinoji ugnis“ pastabose rašoma: „Ypatingą santykį su šiuo veikalu turi viena lietuvaite. Yra tai Marta Raišukytė. Ne kartą ji, su manimi pasikalbėdama, pasisakė, kas yra aukščiausiasji mergaičių pasiilgimai. Kiek aš tai atjaučiau, tai padaviau Grožvydai, jeib iš tosios žodžių atsispindėtų.“¹⁷

Vydūno dramose moters asmenybė, jos dvasiniai bei socialiniai gebėjimai, *moteriškojo žmoniškumo* ypatumai itin akcentuojami. Dramoje „Amžina ugnis“ per Grožvydos paveikslą atskleidžiamas itin mąšlios, sąmoningos, dvasiškai laisvos, aukščiausiais žmoniškumo kriterijais (savo esme) besivadovaujančios merginos portretas. „Pasaulio gaisre“ per Magės personažą, jos dialogus ir monologus kuriamas savimi pasitikinčios, tauriausias moteriškumo savybes atskleidusios ir vyriškąsias savybes savo asmenybėje integravusios (Magė drąsi ir ryžtinga, „tvirta kaip uola“), principingos bei atsakomybę už save, kitus bei visą tautą jaučiančios moters paveikslas. Tai tarsi reziumuoja dramos pabaigos epizodas: karui baigiantis danguje pasirodo „kilnus moteriškas veidas“ – turbūt žuvusios Magės, kurios aukos prasmė – žmoniškumo išsaugojimas. Taip išreiškiama viltis, jog moters taurumas, *moteriškasis žmoniškumas* padės žmonijai atgimti dvasiškai ir kilti į didesnę žmoniškumą.

Vydūno ir Martos Raišukytės dvasinės vertybės ir idėjos labai artimos. Pavyzdžiui, apie sveikatą M. Raišukytė mąstė, kaip šiandien pasakytume, holistiškai – švaru žmoguje turi

¹⁶ Vydūnas. *Rožės ir lelijos*. Rūtos atminimui. – 1933, Tilžė: Rūta, p. 11.

¹⁷ Vydūnas. *Amžina ugnis*: dramatiška trilogija. – 1912, Tilžė: Rūta, p. 8.

būti viskas: ir mintys, ir jausmai, ir kūnas:

*Kūnas nėra dievaitis, kuriam reikia daug laiko aukoti, bet jis tikrai yra šventas rykas, kuriuo ir turi atitinkami veiki-
mai apsireikšti. [...] Bet ne vien vandeniui bei miului žmogus
gal savo kūną sveiką ir švarų, o tuomi ir gražų išlaikyti, bet
ir maistu. Maistas turi būti tikrai kūną maitinąs, o ne jį erzi-
nąs dalykas. Apie tai reikėtų tyčia kitoj vietoj tarti. Yra dar
trečias valybumas, o tas bene visų svarbiausias. Tai jaus-
mų valybumas. Kad mūsų jausmai visuomet valybi bus, tai
mums ir visai nebus galima nešvariui kūnu gyventi. Kas vidu-
je yra, tas tikrai ir viršuje apsireiškia. Valymas todėl popirm
turi viduje atsieiti. Paskui jis apsireišk ir mūsų veikimu. [...] Doros ir kūno švarumas yra artimi gentys ir tikri žmogaus
sveikatai.¹⁸*

Vizija, kurią regėjo M. Raišukytė ir kurią Vydūnas aprašė knygoje „Rožės ir lelijos“, yra tarsi jos gyvenimo ir asmenybės atspindys. Tauriausių pasaulio gėlių žiedus – rožes ir lelijas – savo vizijoje Marta regėjo kaip žmogaus išsiskleidusios dvasios (žmogaus esmės) simbolius... Šį slėpinį atskleidusi būtybė jai kalbėjusi: „Kas žemiška, pragaišta, kad ir kažki kaip ilgai patenka, bet kas tavyje žydi, tatau nėra žemiška, tatau ir nepragaišta.“¹⁹

Vydūnas sakė, kad visos jo knygos primins Martą Raišukytę: ir jos pasiaukojamą darbą, ir jos dvasią, kuri jose šviečia, dar ilgai švies gražiausiais žiedais – rožėmis ir lelijomis...

[vertinant gausų Vydūno kūrybinį palikimą, reikia žemai nusilenkti šiai didžiai Mažosios Lietuvos moteriai, savo laiku suvokusiai Vydūno kūrinių vertę ir tiek daug dirbusiai, kad ir šiandien juos galėtume skaityti – mokytis, kaip pražy-
dinti savyje tai, kas nepragaišta.

Rima Palijanskaitė

¹⁸ Rūta [M. Raišukytė]. Apie valyvumą // *Jaunimas*, 1911, nr. 6, p. 15–16.

¹⁹ Vydūnas. *Rožės ir lelijos*. – 1933, Tilžė: Rūta, p. 42.

Raudas,

kurias šiuo rašteliu teikiu viešumui, parašiau, tai prâšant keliems, kurie buvo artimiausieji Martai Raišukytei. Ir norêjau duoti râšymo mâšina dauginti. Bet jû pageidaujantiûjû skaitiui labai gausêjant, leidiu jas spausdintas - su vaizdeliais.

Tilzêje 1933- Rugsêjo 9- d.

Vydûnas.

Gyvenimo Turinys ir Tûris.

Ir priėjo laikas, kad žvelgti tenka į brangų žmonišką amžių, kurs ilgus metus vystėsi greta mūsų ir mūsų akivaizdoje pasibaigė. Jau lieka vieniems eiti tolyn gyvenimo keliu. Kaip tai sunku! Kaip skaudu! —

Tiesiog jauti vertiamas sustot ir atsigręžti! Greitai bėga nuo mūsų buvusios dienos! Bet ir vis daugiau atsiminimų mums atlakina. Pagaliau jūs yra nušviestas net visas gausiaus turinio ir tauro tūrio amžius. Ir susimāstome.

Mėginame tatau, kas gyventa. Suskaitome, kas tuo amžiumi patirta. Žiūrime, koks buvo jo gyvenimas, kurio laipsnio žmoniškumas juo reiškesi, koks jis buvo turiningas ir tūringas, vertas.

Jauna būdama, Marta Raiškųytė žvelgė į gyvenimą nepaprastai šviesiomis akimis. Bet kaip ją pirmą kartą pasitikau, aiškiai numaniau, kad liūdnumo debesys vos buvo nuslinkusios nuo jų. Toliau jos berods nuolatai dār skaidrėjo.

Mūsų Lietuvaitė pasidārė gyvenime vis aiškesnė. Ne siauriame, naminiame, bet platesniame,

kur veikė dvąsinės jėgos, pasiekantios visos Lietuvių tautos gyvumą. Tada jos širdyje jis ir visumet ryškiausiai atsigarsėjo.

Užėjo jai ir vėl nusiminimas. Ir vėl nuslinko. Gražiausiai ji nušvito, kaip Lietuvių tautai išaušo nauja diena. Tik vis iš naujo teko jai ir susirūpinti. Dažnai skundėsi jautianti slėpiningą nerimą dėl Lietuvių tautos. Bet ji nesiliovė tvirtinusi savo viltį, kad vis dėlto prasilaus Lietuvių tautoje augštesnio, tauresnio žmoniškumo šviesa, negu ji kitur pastebėt, ir atneš tautai laukiamosios laimės.

O pagaliau leidosi šios Lietuvaitės saulė. Temo jos amžiaus diena. Nenorėjo tikėt artimiausieji, kad greit visai ji pranyks. Taip gražiai jos gyvenimas buvo atsiskleides. Taurai pasireiškusi dvąsia - siela. Bet Augštiausiojo valia vyko neperaldoma.

Tai ir sustojo plāstėjusi širdis! Sunku numanyti, koks yra skausmas tūjų, kurių gyvumo ji buvo dalis.

Ir vis išnaujo tenka mąstyti apie tai, kas pasidārė, kas yra žmoniškasis gyvenimas ir jo prasmė. Gimimu žmoniška esmė įgyja kūną. Juo ji išlengvo vis aiškiau reiškia savo gyvybę. Pradioje berods to beveik ir visai nėra pastebėt. Mātosi vien gyvumas kūno, kada jis kvėpuoja, mintą, jo širdis plāsta, kraujas gyslomis teka.

Dār greit ir kitas, būtent nuotaikos gyvumas reiškiasi, tai esti visokie jausmai ir pageidāvimai, įvairiausios būsenos. Tuomet išlengvo ir aiškėja,

kad viso to gyvumo viduje veikia kilnesnis veiksnys, kad tise kuriami pasaulio turinio vaizdai, mintys, zmoniskasis pasaulio supratimas. Ir me-tams ateinant ir nueinant, gyvenimo turtas didėja.

Tada laukiame, kad tas turtas taurētū. Neleng-va pastebēt, ar tai ir vyksta. Bet zmogui nesi-tenkinant tuo, kã jãm aplinka pasitiktinai zãda ir primeta, kã tada jo smalsumas godiai ir kaupiasi, bet kad renkasi ir skirstosi, kas geriausia ir ver-tingiausia, tada jau regimai tas turtas taurėja. Ir is jo matyti esmingasis zmogaus - zmonos gyvumas.

Is jo statiai spindėti spindi pati zmoniskoji, tai esti dvãsios - sielos gyvybė. Ji apsireiskia is viso, kaip zmogus rodosi, kã jis mãsto, sãko, dãro, veikia, kaip jis sãntykiuoja su kitais zmo-nėmis, kaip ziūri į gyvãjį ir negyvãjį pasaulį. Ir aiškus yra ne vien tada gyvenimo turinys, bet ir jo tūris, jo vertė.

Visa - tai matyti pasibaigusiame Martos Raišukytės gyvenime. Ji gimė 1874 - mts. Gruodio mėnesio 10 - dienã popiet 1 - vãlandã Motsvietiũ kaime, Pakalnės apskrityje, Gilijos upės pakran-tyje graziame tẽvũ ūkyje. Tėvas, Jonas Raišukas, buvo jos motinã, Erdmė Kikiliute, is antros pusės Nãmuno, is Tutlũ kaimo vedes, pirmajai pãtiai mirus ir vaikã palikus.

Jiedviem pirma gimė Marta, krikštyta Marta Augusta, tada dãr du vaiku, kuriuodu greit mirė. Taip tad Marta pasiliko vienãtinis jũdviejũ vaikas. Pusbrolis Armanas, daug vyresnis uz jã, mieliau-siai gyveno savo motinos giminėse, kur jis tu-

rêdamas tiktai maždaug 30 metų pats baigė savo gyvenimą, būdamas jau metus atgal stábo ištiktas, apie metus 1900.

Martá kartu su kaimynú dúkromis pirma auklėjo namuose mokytoja. Bet ir kaimo mokyklá teko trumpá laiká lankyti. Tada buvo leista Tilzên, kur stojo í vidurine mergaitiú mokyklá. Ís tše vél grízo í namus, kur netrukus likimas jai suteiké pirmáji didí skausmá. Tévá ištiko stábas. Jis pardavé úkí su gražu jo sodu, ir visa šeima nukilo í Tilzë. Buvo tai 1892- mt. rudení. Bet 1893 - mts. kovo 17 - d. tēvas jau miré.

Tuomet Martai buvo 18 metų. Ir ši mirimáko-skaudiau atjauté, tēvá labai gerbusi ir sirdingai mylėjusi. Gera nors tai buvo, kad nereikėjo jau tuokart vargsmo kesti. Paliktasis turtas, maždaug 50 000 Markiú, pilnai užteko motinai ir jai be rūpesniú gyventi.

Ir ji ruošési visokiems reikaláms. Bet tiktai keli metai jai buvo be sunkumú. Užėjo tada vargai. Motina pradėjo negalinėti ir toliau sunkiai sirgo, atsigávo ir vél sirgo. Dúkrai teko já sárginti. Praėjo túli metai. Ir 1916 - mts. Vasário 15 - d. motina miré.

Gyvenusi sau viena kelis metus, Marta ígriuvo í naujá sunkiá nelaimę. Neteko savo turto, Vokieitiú Markei žlugus. Buvo dabar priversta rūpintis savo išlaikymu ir priimti paramos iš artimú žmoniú. Atrodé jai tat nepakeliama. Vis buvo mániusi galésianti visumet kitus šelpti. O dabar vadinosi pati vargšele.

Nerodė tai kitiems. Stengėsi kiek tik įmanydama ir savo rankų darbų kã pasipelnyti. Nedaug tai buvo. Ir taip visakas susidėjo ir griovė jos sveikatã. Jau 1924 - mts. rodėsi keli silpnėjimo pazymiai. Tada ji vėl gražiai stiprėjo. Bet po keliu metu užėjo viena liga po kitos. Pirmoji buvo Bazedowinė; tada širdies maišelio vandens liga, toliau tulžies akmenų kolika ir pagaliau gangrėna (mirties ugnis). Atgulusi 1933 - mts. Kovo 30 - vakare, vargo savo namuose, tad ligoninėje, vėl namuose, negalėjusi ligoninėje iškesti gydymã vaistų įtryškinimais, ir vėl ligoninėje, kur teko pakesti dvi operãci. Veltui. Liepos 14 - d. vakare po 1/2 8 iš kantiu jã išvadãvo mirtis.

Tokie tai buvo vyriausieji jos gyvenimo įvykiai. Iš jų gãlima spresti apie jo turinĩ. Nedaug tebuvo jame maloniosios šviesos. Vis dëlto Marta Raišukytė nebuvo priklausoma aplinkos. Iš mazų dienų ji pasirodė esanti esybė, kuri nepriima gyvenimo patirtių, jas kesdama. Pati ji jas pasitiko savo sielos galia ir iš gyvenimo duokliu rinkosi gilesniãm atjautimui, kã ji tam verta laikė ir stengėsi jãm suteikti savo esmės šviesã.

Dãr visai maza bũdama, Marta pasižymėjo aiškiu savo protu, bet ir ypatingu didingumu. Apie tai jos motina dažnai kalbėdavo. Marta negeidė turėti lėliu. Bet bũdama gãl 3 metu, jai dovanojo lėle giminės, kuriu mergytės savo lėles rūpestingai prižiũrėdavo. Tada ir Marta teikėsi savajai. Bet motinai kartã pasãkius, jos lėlė esanti bedvãse, ji jã tuojuo metė.

Toliau ji mēgdavo, kur tik būdavo, viskā gražiai tvarkyti. Norėjo, kad jos aplinka būtų tikrai graži. Bet prašydama kartais tām savo trūsui ir tarnaitiū bei tarnū pagālbos ir jos nesulaukdama, skaudiai nusiskūsdavo, kad jos ir niekas nenorīs klausyti. Tokia ji buvo išdidusi jau tuokart. Bet vėliau visi jos apsireiškimai būdavo malonūs ir kuklūs. Kalbēdavo vis atsilaikydama ir niekumet neišisokdama.

Vēl mergytē mātiusi tēvā ir motinā skaitant ir rāšant, nuolat klausinēdavo, kas tai, kā jie dāro. Ir, suprātusi, norėjo, kad tēvas jā išmokytū skaityti ir rašyti. Ir išmoko dār toli nebūdama sešiū metū.

Mokyklos laiku ji jau visai saviškai kaupēsi visokiū mokslo žiniū. Ir tesē šī dārbā visā āmžīū. Mieliausiai skaitē arba geriau pasākius studijāvo svarbiausius māstymo mokslo, garsiausius grāžiosios īvairiū tautū raštijos veikalus ir dār tokius apie menā. Pati 20 metū turēdama mokēsi klavieru mūzikuoti. O vėliau labai svarbu jai buvo Lietuviū dainas ir liaudies meno darbelius pažint ir moterū dirbamuosius pati išmokti daryti. Tada lietuviškas juostas austi ir išmoko iš motinos.

I tautiškā Lietuviū gyvenimā Marta Raišukytē stojo 1895- mts. Tū metū Vasārio 15- d. Birutės Draugija suruošē pirmāją savo „Sventē“. Marta pasižiūrējo ir pasiklausē, kas tše dārosi. O kaip rudenyje īsisteigē Lietuviū Giedotojū Draugija, ji po keliū mėnesiū jai prisidējo. Ir nuo to lai-

M. R. su savo tēvais, ižegnotuvēs dienā,
būdama 14- metū.

M. R. bûdama 18- mt.

ko visâ sâvo âmžiu dalyvâvo jos darbuose, bûdama veikiai išrinkta ir î jos valdybâ.

Visai negalêjo todêl suprasti 1931- mts. Lietuvoje išgirdusi nusistebêjimâ, kad Tilžês Lietuviû Giedotojû Draugijoje veikia ne vien jauni, bet ir jau augštesnio âmžiaus vyriški ir net gi motriškos. Jai rodêsi nesuprantama, kad Lietuvoj mânoma, giedoti ir dainuoti tinkâ tik jauniems. Ji pati buvo Draugijos pamokû vakaruose lig šiû mt. Kovo 28 - d.

Motinai mirus, Marta turêjo daugiau laiko ir laisvês. Ir ji kiek îstengdama selpê tautinî kultûrinî mûsû dârbâ. Gyvai ji atjautê Lietuviû tautos likimâ. Ir rinkos kiek îmanydama zinias apie îvykius tautos gyvenime ir skaitê mielai lietuviškosios raštijos veikalus. Bet jau ankstiau, mân rašyti pradêjus, ji mano râšymâ ypatingai vertino ir taip išlengvo vis daugiau reiškê mano kûrybai.

Dr. J. Basânius, apsilankes Tilžêje ir su ja susipažines, toliau jai siûsdavo iš Varnos ir tad iš Vilniaus lietuviškû râstû. Juos pasiskaitiusi ji dârko - labiau rûpinosi mano râštais. Pati savo ranka juos gražiai nurašydavo spausdinimui. O vêliau tâm îsitiekê mâšinâ.

Bet ji ir pati mêgino rašyti, vadindamosi Rûta. Tûli jos rašiniai yra atspausdinti E. Jagomasto leistoje „Aušroje“ ir „Nauj. liet. Ceitungoje“. Pirmoji vertê Sveicietio Heinrich'o Pestalozzi'os auklêjimo românâ „Linard'as ir Gertrud'ê“ î Lietuviû kalbâ.—

Labai didî džiaugsmâ jai suteikê Lietuviû liaudies menas. Grâžiosios jos patios austos juostos

ir raiščiau buvo kitoms Lietuvaitėms akstinās pavyzdys. Jos gabumas spalvoms sutaikinti visumet stebino darbā suprantantiuosius. Ir menkiausias jos audinys pasižymėjo gražiu savo gijų suglaudimu.

Jos rankū darbui pateko ne vien ū didias Vokios vietoves, ū Berlinā, Hamburgā, Leipzīgā, bet ir ū Vokios Kaizario rūmus Berlyne ir ū Popiežiaus Romoje. Didiose parodose Lietuvoje ji kas kartā susilaukė pagyrimā. Pirmāji Vilniuje. Bet ir Petrapilyje jos juostos buvo giriamos ir perkamos. Žinoma prieš didyji kārā.

Norėdama dār gyviau sukurstyti Lietuvos liaudies menui, ji 1920 - mts. ĩsteigė Prūsū Lietuviū Moterū Draugijā, kurios pirmininkė ji buvo lig mirties.

Pagaliau ji visai sāmoningai rūpinosi ir savo gyvenimo vertingumu. Tatai visaip apsireiškė. Jau jos sāntykis su antra lytimi tai ĩrodė. Būdama keisto motriško gražumo, visokie ir augštesniū luomū jaunuoliai pageidāvo jos prielankumo. Ő ji mėgdavo linksmai su jais pasikalbėti. Bet kaip tik vienas antras minės kā - nors apie vedybas, ji traukdavosi nuo jų. Ő jeigu kai - kuris dār drāsiau pasireikšdavo, ji jo statiai nebeapkentė.

Bet nebuvo tai koks nenatūrālumas. Nekartā ji pasākė, kad nesijautianti skirta tokiām Seimos gyvenimui, kuriame būtū vyriausiai globėja tiktai kūno gyvybės. Norinti pasišvesti dvāsiniām gyvumui auginti. Sākė statiai, kad vyriausias motriškūjų uzdaviny esās mylėti, bet vien tiktai ir

be išimties tai, kas yra augšta, kilnu, taura, šventa, jeib tatai klestēt galētū ir visa tauta tokiu būdu gyvētū.

Tokia ji ir pateko į mano gyvenimo skritulį. Ir ta Šviesa, kurią ji į jį ĩnešē, atsispindi visuose ideāliškose motriškose, kurios vaizduotos mano veikaluose ir kurias pirmoji jinai ir vaidindavo. Daug tše jos nuomoniū apie moters reikšme tautoje. Nuo savūjū ir pats jū nebatskiriu.

Labai daug reiškē ir tai, kad ji iš pat jaunū dienū teigiamai pasitikdavo gyvenimo nuotykius. Visumet spindėjo iš jos tikras linksmumas, kurs ir ligoje dār kartais sušvitēdavo. Bet visumet jis likdavosi drausmėje. Todēl užėjus jai ir liūdesio debesims, ji nesukiuždavo.

Kaip sāmoningai ji augino savo dvāsios-sielos skaidrumā, matyti ir iš to, kad ji ir mažiau-siuose dalykuose laikydavosi tiesa. Melas jai visai nebuvo gālimas. Aiškiai tvirtindavo, kad netenka sāzinēs, kurs prātinasi meluoti. Jos zodis buvo todēl visumet šventas, jos balsas ypatingo gramzdaus skambumo.

Toliau pasidārē žymu, kad ji labai rūpestingai tesēdavo, kā pažadėjusi buvo. Tiesiog sirgdavo, negalēdama laikyti savo zodī. Mirdama ji iš giliausio nusiminimo dār kalbėjo apie savo skolas, kad negalēsianti dabar jū atiduoti. Ir ji tik aprimo, kaip mān pasisekē jā ĩtikinti, kad visas aš tikrai už jā apmokēsiu ir jā laikysiu mān nieko neesantiā skolingā. Nelengva jai buvo tai tikēt. Kartotinai sākē, kad pats turīs tiek skolū dēl Rū-

tos leidimo. Bet kaip dienâ pirm mirties galėjau pasakyti, tûlas skolas jau apmokêjes, ji visai nudziugo.

Dâr ir tuo ji pasizymêjo prieš kitus, kad niekumet nekalbêdavo peikiantiai ar net piktai apie kitus žmones. O kitiems tai dârant, ji tuojau imdavo apskelbiamuosius teisinti ir ginti. Labai žyму buvo, kad ji nemêgdavo kâ-nors naikinti arba griauti. Ypatiai tatai jai atrodê saugotina, kas buvo gyvijos. Todêl ji jau ilgus metus ir nevâlgê mêsos.

Bet rodos ir sveikâtos dêl ji tai dârê. Gana dâr jauna bûdama, ji sakydavo, kad jai esâ reikalinga labai atsargiai maitinties, jos kûnui îgimta rauginti kraujâ. Tatiau ji mokêjo ilgai išlaikyti savo sveikatâ ir ja dziaugtiesi. Labai aiškus buvo jos numânymas, kas tâm tinka o kas netinka. Ir kitiems galêjo teikti geriausius patarimus sveikâtai apsaugoti.

Tiktai kaip uzgriuvo ant jos dvâsios visokie sunkumai ir jai nebuvo to, kas tada yra reikalinga jiems atremti, ji neîstengê atsiginti nuo îgimto silpnêjimo. O iš kitû prašyti didesnês paramos, jos ypatumas ir aplinkos neužleido. Tai ir negalêjo pagaliau išvengti sveikâtos sugriuvimâ.

Minêтина rodos ir tai, kad ji labai rûpinosi savo buto grazumu. Dâr-gi ligoje, kol kelt galêjo, ji pati jî vâlê ir tvarkê. Iêjus î jos kambarius, tuojau buvo numanyti ypatingo kilnumo ir šviesumo gyventojâ. Todêl mielai tše lankêsi ir viešêjo jos artimieji.

Daug dâr būtû gâlima pasakyti apie tai, kaip ji sâmoningai stengësi leist apreikšti kilniâm savo žmoniškumui. Bet nepamirštame ir tai, kad ji toli nebuvo tobûla. Pati tai ko-aiškiau žinojo. Bet paprastai žmoniû menkumai netoli tenutenka. Jiems neturint teigiamos reikšmës, ir neverta jû minëti. Dâr mûsû velionës menkumai ir vos-nevos tebuvo pastebimi. Visiems vien tik mâtësi, koks gražus ir didis buvo jos gyvenimo turinys ir kaip aiškiai spindëjo jo tûris, jo taurumas. Tikrai jis dâr ilgai švies mûsû tautos gyvenime.

Tik pamanykime, kad viskas, kâ mes palietiamë, visumet palaiko kâ-nors iš mûsû esmës. Todël šuo ir uzuodia pëdsakas. Ko-daugiau neša su savim mûsû esmës kvâpo kiekvienas mûsû darbelis, kiekvienas tartas arba parašytas žodis. Ir tokiu būdu tûlo žmogaus gyvybë išsimerkia giliai ir platiai î jo tautos gyvâtâ.

Taip ir Marta Raišukytë pasieko toli tautos gyvenimâ. Visi jos ir tik rankû darbeliai, kurie yra pasklidę po Lietuvâ, neša jos sielos antspaudâ. O visos jos mintys, patekusios î mano dvâsios gyvumâ, žybtelës visumet kaip kokios kibirkštys Lietuviû tautos mânyme, kada tše bus svarstomos mano apraiškos.

Visai ypatingâ reikšme ji turëjo mano râstû leidimui. Jâm ji skyrë ne vien savo vardâ bet ir savo rūpesnî. Visaip ji jî šelpë ir toliau su juo vargo. Kiekvienas râstas todël ir taip dâr skelbia jâ tautoje.

Pagaliau jos gyvenimo tūris dār vienu zvilgsniu yra labai pastebėtinas. Marta Raišukytė nebuvo tokio tikėjimo, kaip jis paprastai yra žinomas. Jos dvāsios gabumai pasižymėjo labai ypatin-gai. Daznai nustebino kitus jos apreikšti regesiai. Susiėjusi su žmogumi, ji beveik visai neklaidin-gai numanė visą jo asmenybės ypatumą ir kas jos išgyventa buvo. Tik labai retai šis jos regėjimas būdavo apsibliauses. Su tokiais ypatumais ji ti-kybos klausimus ir kitaip išmanydavo negu kiti.

Martai Raišukytei atrodė, kad Amžinoji Gyvybė, Visumos Kūrėjas, nėra kaž- kur toli pasi-slėpusi baugi galia, bet kuri, kad ir nesupranta-mai, visur ir visame yra ir veikia ir, būdama ne-apsākoma Meilė ir Malonė, laukia kiekvienojo sie-loje, kad Jai pasisvestū.

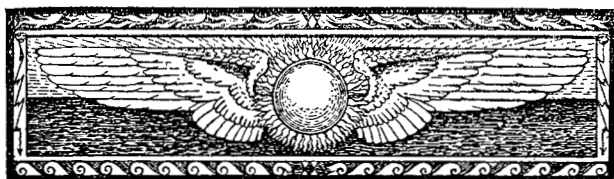
Ir todėl ji stengėsi savo sieloje atjausti gyvą sántykį su Augštiausiojo apsireiškimu žmoniškoje esmėje, su Išganytoju. Tuo ji nuolatai ir tvirtino savo gyvenimui augštiausiąjį taurumą. Imdama jį su savim į dvāsinī esimā, jo šviesā gyvenan-tiems su žemišku kūnu bus visumet raminiu ir skātiniu rūpinties savo gyvenimo turiniu ir tau-rumu.

Pastaba: Kas viršuje pasakyta, yra vyriausias turinys kal-bos, sakytos Martos Raišukytės atminimo vālan-dā Liepos 23- d. vak. 6- val.

Pavyzdiai Martos Raišukytės austų juostų.

Nuêjo — išlydêjome.

Kaip tik dabar labai gyvai prisimena, kada ji atêjo. Ypatinga buvo ta Sviesos varsa, kuriâ ji înešê î mûsû gyvenimo pasaulî. Atêjo su dviem draugêm. Buvo tai Marta Selenaitytê, mirusi jauna 1902- mts., ir Anê Blokytê, mirusi jau îstekėjusi antrose šešiose 1903- mts. Visos trys buvo linksmos, gyvos Lietuvaitês, tiedvi Sviesplaukês, mêlynâkês, Marta Raišukytê tamsplaukê, rudâkê gintâro spalvos. Bet ji visû aiškiausiai spindêjo - mirgêjo.

Jâ pasitikes pirmâ kartâ, numaniau savyje ypatingai grâzû suoskambî. O vêliau su manim susipažinusi, ji sâkê, ir dâr prieš mirsiant kartojo, mane pamâtiusi pirmâ kartâ, tuojau žinojusi, kad mudum likimo bus uzduotas svarbus uzdavîny, kurî teks draugiškai spresti.

Taip nusistâtiusi ji ir atêjo. Dalyvâvo Giedotojû Draugijoje o toliau ir mano kûrimo darbuose. Ir tše aiškêjo, kâ likimas norêjes. Dvâsinis mûsû gyvumas galêjo Sviesêti ir reikšties. Ir sândarbiavime buvo gražaus šventumo. O kad jis kartais ir apsiûkê, vis naujai giedrêjo dvâsios-sielos dangus.

Igydama vis daugiau reikšmės mano darbuose, Marta Raišukytė ir iėjo vis toliau į Lietuviu tautos gyvatā. Ir kas tše iš tū darbū spindi ir žādina taurumā, tatai skelbia ir savo kilimā.

Vis aiškiau ši Lietuvaitė ir kilo savo draugiū ir draugū tārpe. Visū ji išlengvo vis gyviau buvo sutikta su visai ypatinga pagarba ir meile. Taip ji, atėjusi į mūsų gyvenimā, tše viešėdama jām teikė visā savo malonumā ir taurumā.

O tada ji visai tyliai likimo buvo liepiama rengties — nueiti. Pradėjo negalinėti. Vėl, stiprėjusi, 1928- metais jau rimtai sirgo. Vėl atsigāvo ir vėl susirgo. O kas kartā sunkiau. Pagaliau gulėjo su didiomis kantiomis nuo Kovo 30- d. vākaro lig Liepos 14- d. vakare. Bet esmingoji jos gyvybė dār visumet švietė ir pro kantias kaip nusileidiantioji saulė pro debesis.

Daznai tada jā lankydavau nueinantiajai išlydėti. Ir kalbėdavova apie didiuosius žmoniško amžiaus slėpinius, apie jo prāsmę ir reikšmę, apie mirties vartus, pro kuriuos tenka eiti į kitā gyvybės būsenā, apie dār neišsprestus mūsų amžiaus uždavinius, apie gyvybės ilgesį ir mirties baugumā ir apie tūlus dār kitus klausimus.

Paskaitiau jai ir dabar kaip tik rāšomojo trijų daliū veikalo pirmajā dālī. Ir aiškinau pagrindinį jo mintį, kalbėjova apie veikalo nuotaikā. Tik išklausyt visū trijų daliū neleido jai kantios.

Jai taip nueinant kartais teko šale jos ir tylume pabūti. Bet atsisveikindamu sākėva dažnai

tyliai zodius: „Viešpatie Dieve, Tu amžinoji Išmintis - Meilė - Galia, tenusiduodie Tavo valia!“

Vis ilgesnius laikus apsiniaukė jos dvâsia, kad mąza begalėjo dâr kâ pasakyti. Klausês, kâ aš kalbėjau. Ir minê, kâ mân dâr pareikšti turêtû. Ir tad su manim sakydavo kartu: „Viešpatie Dieve, Amžinoji Gyvybe, Tu amžina Sviesa, iš Taves amžinai spindi Išmintis - Meilė - Galia. Aš Tavyje esmi Tu laimini mane!“

Ketvirtadienî Liepos 13- d. mane pasišaukê î ligonine ryte $\frac{1}{2}$ 4- vâl. Bet nuêjes, radau îmigrintâ vaistais. Prieš piet buvo vël aiški. Ir popiet dâr pasikalbêjo Sviesia dvâsia su manim ir viešnia. Bet Penktâdienî priešpiet nieko nebekalbêjo, tik vaitojo. Sêdėjau vienas šale jos. Savo dešine buvo dėjusi î manâjâ. Ir jautêsi pilnas dâr rankos gyvumas. Tai ir klausiau, ar zinanti, kad šale jos esu. Atsâkê: „Vyd, na kâ tu kalbi!“ Buvo tai paskutiniai aiškûs jos zodiai.

Taip ji êjo — nuêjo. Po piet jau lyg nieko nebenumânê. Bet vis dâr nuolatai vaitojo, tardama: Jêzau, Jêzau, Jêzau! O vakare $\frac{1}{2}$ 8- vâl. jau vos bekvêpavo. Sirdis kad ir silpnai, bet labai skubêjo savo plastos skaitiû užbaigti. Tâm daug reiškê, rodos, ir vaistai, îtryškinti kantioms apmarinti. Išlengvo vis daugiau aprimo Sirdis, visai pamažu dâr labiau silpnêdama. Tada jau ir kvâpo vos bebuvo numanyt. Ir ant kûno iškilo ans smulkus rûkas, kurs îrodo žmoniškiosios esmês atsitraukimâ nuo kûno. Tyli ji nuêjo. Dâr laikiau jos rankâ, kurioj jau nebebuvo to šilto gy-

vumo kaip dâr priešpiet. . . Tai ir rodësi, ji ap-
leidusi šî gyvenimâ. Ir êjau î Giedotojû Drau-
gijos pamokû vâkarâ.

Netrukus atêjo pazystama, patvirtinti, kad Mar-
ta Raišukytê mirusi. Sustojome visi tyliame liû-
desyje. Tada giedojome giesmi - dvi: O kaip tai
liûdna ir Su âšarom sêje. Dâr ir zengê giedoto-
jos laigesî ir giedojo: „Sâpnas mûsû gyvastis“.
Ruošëmês ir tuo koncertui Palangoje.

Po 1/2 10 vakare dâr kartâ nuêjau î ligonine.
Lavonas jau numazgotas ir gražiai paguldytas su
bâlta roze ant krûtinês. Tylus ir ramus gulêjo
lovoje ir — šâlta. Tik širdis dâr buvo šilta. Ir
jautiamas visai silpnas jos dâr tvinkstiojimas.

Seštâdienio rytmetyj lavonas buvo išneštas î
tâm skirtâ kambarî. O Pirmâdienî, mums grîžus
iš Palangos, jau râdom jî karste ligoninês kopoly-
telêje. Tše popiet 4- susirinko artimiausieje, at-
nešê gêles, uždêjo ant lavono. Sakiau maldele ir
išvezême karstâ î krêmatore.

Tše sakiau dâr kelis zodius apie velionês nu-
êjimâ ir apie jos ir mûsû buvimâ Dievyje.

Antrâdienî Liepos 18- popiet 5- vâl. buvo laido-
tuvês. Visas Krêmatorês Sventnamis buvo žmo-
niû prigrûstas, karstas augštai vainikais apkrautas.

Iš vargonû pirma skambêjo gaida giesmês:
O kaip tai liûdna. Tada choras sustojos prie kars-
to jâ giedojo. Ir aš sakiau kalbâ apie Gyvenimo
ir Mirties Prâsme. Po to giedojo choras: Su âša-
rom sêje, kartunta su dziaugsmu dagos.— Mân
kartojus vyriausiâjî kalbos turinî Vokietû kalba,

choras giedojo: Eisime, kad su Jēzum būtūme!
Ir sakiau anā maldele, mudviejū dažnai kalbēta:
Viešpatie Dieve, amžinoji Gyvybē. . . . aš Tavyje
esmi. . . Tu laimini mane! . . .

Skambējo tada iš vargonū Lietuviū gaida giesmēs: O koks tai džiaugsmas bus! Ir karstas tuo tārpu palengva grimzdo žemyn. Tylūs ir maldoje susikaupe laukēme visi, kol neužsivērē vartai, pro kuriuos karstas buvo nusileides. — Išėjome. Ji buvo daugumui išlydēta.

Tik aš dār nulipau lig karsto. Dār kartā mân atkēlē karsto dangtī, dār kartā pažvelgiau į buvusį pilno gyvumo veidā ir, tada vėl uždarytas, karstas buvo traukiamas į kaitros kambarī. Tuojau jis suliepsnāvo ir toliau tad buvo paliktas lavonas mātomas žêrintioje šviesoje. Tše jis išlengvo nyko, ir šviesa tamsējo. Likosi pagaliau tiktai pelenai. — Grįžau su kitais namon. Pasikalbėjau dār su keliais jos ir mano draugais ir tad parymojau sau vienas savo kambaryje atminimuose ir pasišventime.

Ketvirtadienī Liepos 20- d. susirinkome kapinėse, 6- vėl. popiet. Paėmiau iš kapiniū užveizdo pelenū dēže. Ji buvo uzlieta, į dangtī įbrēžta vardas - pavardē, gimimo, mirimo ir ugnimi laidojimo diena. Idėjau dēže į juodā, dirbtinio akmens taure ir daviau jā dviem giedotojom nešti lig velionēs tėvo ir motinos kāpo. Stebētinau daug žmoniū tše buvo susirinke.

Sustojus mums, paėmiau taure, pastatiau šale kāpo, sakiau kalbā apie Gyvenantius ir Mirusius,

ir Giedotojū Draugijos choras giedojo giesmę: Eisime, kad su Jėzum būtūme. Sakiau savo kalbā trumpai dār ir vokiškai, ir choras giedojo: Su āšarom sęje, kartunta su džiaugsmu dagos. Ikėliau taure ī duobe ir leidau užkasti. Uzdėjom vainikus, sakiau maldā: Viešpatie Dieve, amžinoji gyvybe . . . aš Tavyje esmi . . . Tu laimini mane!

Tyliai dār parymojome ir ėjome. Buvome žemei atidāve, kas jos yra dalis.

Sekmadienī Liepos 23- d. vakare 6- vėl. Liet. Kultūros Draugijos buvo suruošta Martos Raisukytės Atminimo Valanda. Jos vaizdas kybojo apvainikuotas ant sienos. Trys žvākės degė po juo. Giedotojai giedojo: Eisime. Sakiau kalbā apie velionės Gyvenimo Turinī ir Vertingumā, choras giedojo giesmę: O koks tai džiaugsmas bus, ir ėjome kiekvienas savo gyvenimo keliu.

Taip tai buvo padarytas paskutinis žygis jai išlydėti. Bet ištikrūjū taip tiktai žiūrint ī žemiskājī jos likutī. Sirdyse aiškiai likosi jausmas, kad yra su gyvąja jos esme dvāsiniū sāntykiū, kurie nesiliauja, ir kad dvāsiniš jos gyvumas ras dār atspindiū kilniame gyvenime ir dārbe.

Bendros Lydējimo Apraiļkos.

Giesmēs.

O kaip tai liūdna! Nuėjo žmogus
pro tamsius, pro mirties slėpiningus vartus.
Blāškosi skausmas ir drāsko jausmus!
Kas atneš paguodos? Ar giedrēs dār dangus?

Amžius pranyko! Gyventa diena!
Ir daryta jos dārbā jau mini rauda.
Kurdama džiaugēsi plāstē širdis.
Iš liepsnos tik spragējo gyva kibirkštis.

Geso, išgeso! — Apžels veik takai
velionēs nueiti. Bet vis lieka darbai.
Savo darydami jos gyvumu
mes paguosti nueisime amžiaus keliu.

Amžius iš Dievo, kurs vis malonus
mums ir dārbus pats renka didius ir menkus.
Pasitikēsime! Jis ves visus,
kaip galia jo malonēs nulēmusi bus.

Su âšarom sêje, kartunta su dziaugsmu dagos.
Nueidami rods verkia. Bet neša taurâ sêklâ!
Ir grîzta dziaugsmingi, pareina laimingi,
surinke savo dâgâ.

Eisime - eisime,
kad su Jêzum būtûme!
Jojo ilgstas mano siela.
Jopi glaustiesi taip miela.
Jis tik vienas trauk mane.

Maloni - maloni
saule, tamsâ ardanti!
Oi kada galêsiu spêti
su šventaisiais Jo regêti
veidâ, laimês teikianči!

Koks grazus - koks grazus
angelû giedojims bus!
Kad sparnû tik jau turêčiau
ir nulêkti greit galêčiau
ten î âmžinus namus.

Kaip mân bûs - kaip mân bûs,
kada siela atsibus!
Sviesoje juk ten stovêsiu,
kas n'ismânoma veldêsiu!
Koks išgânymys bûs kilnus!

Romuva - romuva,
tu šventoji dangiška!
Amžins gaivestis ten laukia,
mus kaip sâpnas mielas traukia.
Bûk, Dieve, mûs' romuva!

O koks tai dziaugsmas būs,
kad Jēzumi tikēja, Sirdingai Jī mylēja,
pakente peikimus,
Jī aišķiai pamatysim, skaistumā Jo išvysim
ir koks Jis malonus!

O koks tai dziaugsmas būs,
zinot, kā Jis kentējes o viskā pergalējes
mus gelbēdams visus,
iš viso prakeikimo, iš tikro prazuvido
išvesdams tikintius!

O koks tai dziaugsmas būs,
kad to nebreiks bijoti, kas gāli nuviloti
ī nuodēmiū kelius,
kad Jāmui atsiduosim ir kito nebieškosim,
Jis vienas dziaugsmas būs!

O koks tai dziaugsmas būs,
kad viskā išmānysim, Jo garbe apsakysim,
Jo veidas būs aišķus,
kad Jo mus globs malonē ir mūsū būs valdonē,
sušvis mums jos dangus!

O koks tai dziaugsmas būs,
kad po visū niekybiū, po žemiškū blogybiū
pats Jēzus laimins mus,
kad mūsū būs gyvybē ir vienas Jis pilnybē,
išgānys Jēzus būs, tai tikras dziaugsmas būs!

Malda.

Viešpatie Dieve,
Amžinoji Gyvybe,
Tu amžina Sviesa!
Iš Taves amžinai spindi
Išmintis - Meilė - Galia.

Aš Tavyje esmi.

Tu mane laikai Savyje ir esi manyje.

Prieš Tave pranyksta
visi menkumai, visos niekybės,
visi skausmai, vargsmai ir pati mirtis.

Tavyje yra palaima ir išgânymas.

Tavyje yra visi apšviestieji
ir gyvena išvaduotieji - palaimintieji.

Aš tai regiu - regiu.

Tu laimini mane! —

Pastaba:

Giesmių zodiai dažnai Martai Raišukytei paskaityti ir taisyti, pasiklausius jos nuomonės. O gaidos jai pasiklausiant dūr pernai prieš Kalėdas jos pianinu skāmbintos ir taisytos.

Malda jos ir su ja dažnai sakyta paskutinės jos ligos laiku.

M. R. su savo draugēm M. S. (kairēje) ir
A. Bl. (dešīnēje), bûdama 22- mt.

Gyvenimo ir Mirties Prasmė.

(Gyvybės ilgesys ir mirties baugumas.)

Vyriausias turinys kalbos prie Martos Raišukytės karsto,
sakytos 1933- Liepos 18- d. 5- vėl. popiet.

Stovime šioje vietoje pataikyti skausmo lig mūsų sielos gelmių. Gyvenome kaip kokie keleiviai, kurie traukia savo keliu, nieko nemanydami ir, staidę sustabdyti, žvalgosi ir stengiasi susivokti. Taip dabar mes keliame galvas ir klausiamo, ką reiškia, kas tše įvyko. Ir pradedame numanyti, kad gyvendami šiame pasaulyje, esame įrakinti į akmeninį būtinumą.

Paprastai to nė nejautiame. Tikime gyveną sa-
vaimė, tarsi iš savo galėjimo, iš savo pajėgumo.
O neišvengiamasis būtinumas laukiąs toli ir pa-
siekąs vos mūsų gyvenimo pakraštius. Ir einame
savo keliu lyg apmige arba net kaip giliame sapne.

Bet kada gyvybė baigiasi, kuri mūsų yra
dalis, tada suprantame lyg išgandinti, kad mus
laiko ir veda nepaveikiama valia. Suprantame gal
būt ir tai, kad gyvename, jeib pagaliau pabustū-
me, kad gyvėtūme savo dvąsioje-sieloje ir tuo kar-
tu amžinojoje gyvątoje.

Gyvenimo pátirtys tām yra, kad mus žādintū. O tše žmogui daugiausiai reiškia žmogus. Nieks jām negāli sukelti tiek daug skausmū kaip kits žmogus, bet jām ir neišbudina tiek džiaugsmo ir laimės. O visū galingiausiai mus veikia mums ārtimasis, kada jis mirdamas nuo mūsū skiriasi.

Jis tuomet lyg tilsta, jeib tylētū amžinai. O tātiau jis kaip tik tada mums gyviausiai reiškiasi. Tāria mūsū skausmu tada mums balsū tūkstantiais. Ir mūsū visas vidus lyg šaukia paaiškinimo prasmės to, kas pasidārē, paaiškinimo žmogaus gyvenimo, jo likimo ir mirties prasmės.

Toku būdu dabar kalba ū mus ir mūsū velionē. O jeib nesiliktū neaiškumū, ji pageidāvo, kad aš išdēstyčiau tai girdimais žodiais, kad aš kalbētiau prie jos karsto ir pasakyčiau, kā jos gyvenimas ir mirimas skelbtū turi.

Mūsū draugē norējo gyventi. Bet jos noras buvo kitoks negu tas, kurī dažniausiai užtinkame. Paprastai, kas gyvena, stengiasi surinkti iš aplinkos savo gyvumui peno. Elgiasi, tarsi gyvybē būtū duoklē visū daigtū ir patirtiū, kurias teikia žemiškoji aplinka.

Mūsū velionės buvo kitoks noras. Ji žinojo, kas yra gyvenimo prasmē. Žinojo, kad, žmogui gyvenant, žmoniškoji esmē, tai esti dvāsia-siela, turi ryškēti visame, kā jautiame, kā māstome, ir dārome, visame elgesyje ir veikime, sāntykiāvime su kitais žmonėmis ir su visu gyvenimu.

Tuo rūpinosi velionē jau labai seniai. Bet ji tuo dār nebuvo patenkinta, kā pasieko. Norējo

ûgdyti dâr aiškesnî dvâsinî vertingumâ ir jî apreikšti. Norêjo gyventi tâm pasišvedsama dâr konuoširdiau ir nušviesti skritulî, kuriame bûti ir pasidarbuoti jai buvo lemta. Nelaukê dovanû tiek iš žemiško gyvenimo, kiek norêjo jâm teikti dvâsinî žmoniškumâ.

Dêlto ir dâr nenorêjo mirti. Bet kaip dažniausiai ant žmoniû, taip ir ant jos uzêjo vis iš naujo ir mirties baugumas. Paprastai žmonês jo gandinami todêl, kad vien tepažysta praeinamâ gyvenimâ su kûnu. Jâm pasibaigiant, jiems rodosi, tuo gâlas dâromas ir jû esimui. Nesirûpine dvâsios-sielos gyvumu, jie nenumâno, kad žmoniškoji esmê, kad dvâsia-siela gyvena Dievyje visuomet, vadinasi amžinai, ir niekumet iš jo neišeina, nors gyvena ir su kûnu. Tâm numanyt bet reikia pasistengti. O tai paprastai nedâroma. Priešingai! Nuolatai dâr mâtomas to numânymo silpninimas. Ir taip miršta žmonêse dvâsios-sielos gyvybê. Bet tatai jû negandina.

Marta Raiškuktê visa-tai gerai suprâto ir seniai jau rûpinosi dvâsios-sielos gyvumu. Bet kantios, kurias jai teko pakesti tokî ilgâ laikâ, vis iš naujo traukê visâ jos nusimânymâ î kûno gyvenimo srity. Ir taip sunku buvo visuomet išlaikyti dvâsiniâm susipratimui skaidriâ sâmonę.

Bet vis ir vël grîžo jai aiškumas. Tada ir sâkê, kad norinti mielai mirti. Tûlas rasi pasakys, kad ji tikêjo taip iškliûsianti iš kantiû ir peršuliû, iškilianti iš žemiškû vargsmû. Bet ji sakydavo žinanti, kad mirti esâ labai gražu.

Jau žiemâ, kaip dâr nelabai jai teko kesti, jai buvo lemta ypatinga patirtis. Apie jâ ir kalbêdavo. Sâkê jautusi iškylanti iš viso angštumo, iš visû suvaržymû ir menkumû - niekybiû î neapsâkomâ lengvumâ, šviesâ ir malonumâ. Kûnas su visomis savo negaliomis pasilikes toli kaip ne jos priklausomas. Jautusiesi pilnai palaiminta, gyvêjusi pilnumui, tobûlumui. Ir žinojusi, kad toks pakitimas yra mirimas, žvelgiant î jî iš kûno gyvenimo pusês.

O taip apsireiškê gilus jos gyvybês ilgesys. Mirimu norêjo pasiekti brendimâ augštesniâm, kilnesniâm gyvenimui. Gyvybês slêpinys jai buvo jau šauniai atsiskleides. Aiškiai žinojo, kad mirtis nêra gyvybês nubaigimas, žinojo, kad žmogus nepasidârò kûnui užgimstant ir nesibaigia kûno sugriuvimu. Gimimu žmogui tenka kûnas, kurî stâto prigimties gâlios, vadovaujamos žmoniškiosios kurybinês vâlios.

Velionê žinojo, kad žmoniškoji esmê pareina iš Amžinosios Gyvybês, iš Dievo, kuriame ji kaipo dvâsia - siela amžinai gyva yra ir laikais tegyvena ir kûniškai. To nežinodami, tûli žmonês tiki, kûno gyvybê esanti visa žmogaus gyvybê.

Iš to klaidingojo gyvybês supratimo Marta Rai-Sukytê buvo jau seniai iškilusi. Žinodama, kad yra didesnis, pilnesnis gyvenimas, ji norêjo mirti. Bet ji ir tai žinojo, kad tokia pilnesnê, gyvesnê gyvybê yra tiktai tûjû dalis, kurie, gyvendami dâr kûnu, bresta tâm nusimânymui, aiškumui ir žinojimui, kad jie visumet gyvena Dievyje savo dvâsia - siela.

Istikrūjū niekas ir negāli išeiti iš Dievo. Jame viskas yra, kas yra. Bet nežinodami tai, žmonės taip sākant, Jame ir negyvena. Ir todėl taip labai kabinasi prie kūniško gyvenimo. Ir laiko jo vytimā ir nykimā savo esmēs vytimu ir nykimu. Ir bijosi mirti.

Norint išeiti iš tokios nakties, reikia savo dvāsios žvilgį kreipti ne į aplinkā, į jusniū pasaulį, bet į priešingāją pusę. Kūno akimis žmogus žvelgia į žemiškus dalykus, į aplinkos turinį, o reikia žvelgti atsisukus į vidū, į dvāsini gyvenimā sielos akimis, ir pasistengt regėti, kas yra amžina-dieviška.

Žmogus mirimu atitraukiamas nuo žemiško gyvenimo. Pranyksta jam pasaulis, kurs pasidārė vis aiškiau žinomas nuo pat užgimimo. Ir jo jam nebėra. Bet dvāsiniis žmogaus žvilgis vis dār gāli būt ir tada kreiptas žemyn, į žemiškąjį gyvenimā. Vienu mirimu nėra vykdomas ans apsisukimas, ans nusistātymas į tai, kas yra dieviška.

Tatai daryti žmogus turi išmukt, gyvendamas ir dār kūnu. Tām šis gyvenimas yra skirtas, visa žemės gyvata kurta. Ji yra siauro, menko ir silpno gyvumo, bet todėl ir tinkama mokykla išisāmoninimui į dvāsini gyvumā, kuriām lėmta lukštinties sāmoningām gyvenimui Dievyje.

Apie tai velionė dažnai māstydavo. Todėl ir žinojo, kad amžinātėje gālimas tėra vien dvāsiniis gyvenimas. Ji gāli gyventi žmogus su tikra išbrendusia gyvybe. O jos nesupranta tasai, kurs rūpinasi vien kūno reikalais. Bet kad kūniškos

kantios žmogų lyg įrakina į kūną, tada ir iškilusiąjam dvasinis gyvenimas augst kūno ir laiko, būtent amžinątvėje, tamsėja ir vos bėra numānomas.

Tatai atsitikdavo ir mūsū draugei skaudiausių jos ligos laiku. Todėl ji tada tik teistengė lyg iš atminties aiškinties klausimus apie gyvybės esmę ir gyvenimo bei mirties prāsmę. O jai juk teko dār ypatingas uždavinys.

Buvo jai likta baisiausiai ir labai ilgai kentėti. Paskutinį kartā net pusketvirtā mėnesi. Kurs tai mātė, buvo visumet skaudiai sugriaudintas. Vyko tše neapsākomas likimas. Tokiose kantiose lyg aptemo žodis, užrašytas jos kambaryje ant sienos lentelės, būtent: „Dievas yra Meilė.“

Rods meilės jai iš artimų žmoniū buvo labai daug reiškiamā. Ir ji pati dažnai pasisākė: „Dievas yra amžina Išmintis - Meilė - Galia.“ Bet visa tai likos jai kartais be gaivumo. Lyg palikta viena, ji vaitojo savo kantiū tamsos viduryje. O nieks, kurs jā pažino, nebūtū drīsęs ir tik pamanyti, kad visa - tai yra bausmė dėl kokiū didesniū nuodėmiū. Jos gyvenimas buvo tauras buvęs.

Ir taip tad prisiminė, kas sename rašte rašyta apie Jobā ir kaip jis, savo kantiose dār draugū itariamās esās nusidėjelis, prakeikė savo užgimimo dienā. Marta Raišukytė to nedārė. Tik atsimindama savo giminės kartū ir kas jiems buvo uždėta pakesti, ji nekartā klausdavosi: Kodėl tik turėjau užgimti jų eilėje? Kodėl? Ir tiek kesti?

Tai kartais ir mirtinai nusiminė. Vien tematė esanti baisios gėlios vėlioje, kuri pasimėgsta jà skaudiausiai kankinti. Bet vis išnaujo ji ir raminosi. Norėjo tikėti kaip kūdikis. Ir tada tyliai mąstydavo arba ir sakydavo: „Viešpatie, Amžinoji Gyvybe, iš Taves amžinai spindi Išmintis - Meilė - Galia. . . . Aš Tavyje esmi.“

Galima buvo manyti, kad jos kantios norintios išdegti iš jos sielos ir paskutinį to, kas dūr yra tše niekinga, neverta, bloga, jeib liktūsi visai skaidri ir taura. Bet tada nebūtū reikėje tokiū didiū kantiū. Ir todėl tokios kantios ir toks likimas atrodė artimiesiems lyg be prasmės. Juk žymūjų žmoniškū nelabumū, piktumū ir blogumū nebuvo jos gyvenime. O ir iš kitū ji seniai pasistengė iškopt ir buvo tām jautusi pagėlbos iš savo Išganytojo.

Aiškinties gėlima tos ligos skaudumà ir tuo, kad kūno liga yra kūniško gyvumo neigimas, o kas subrendusia dvāsia išleidia î Ši neigimà, tas jî ko - smarkiau tvirtina ir didina. Tai vengtî labai pasistengė velionė ir pasišvest dvāsiniām gyvenimui. Vis dėlto likosi ji didiojoje mirimo kankynėje. Ir taip aiškėja, kad tše vyko visai ypatingas dalykas.

Yra žinoma, kad žmogus, kurs nuoširdiai pasišventia tām, kas augšta, kilnu, teisinga ir šventa, sušaukia prieš save visas galias, kurios įnirtusiai nori sugriauti tokî pasiryžimà. Iš didiūjų kantiū todėl reikia suprast, kaip labai gyvai velionė buvo pasiskyrusi dvāsiniām, dieviškām gyvenimui. Ji

norėjo amžinosios gyvybės Dievyje, ir todėl ant jos griuvo visas kūniško gyvenimo vargšmas ir skaudumas.

Taip tai jai teko eiti sunkiu savo keliu iki gâlo. O nors klupdama, ji jį priėjo, kur jos laukė Išganytojo gyvybė ir malonumas. Bet ne tām, kad suprastū savo mirtį kaip išgânymâ iš kantių, bet kad iškentėjusi imtū iš Jojo amžinosios gyvybės vainikâ ir aiškiai sužinotū, kad visas gyvenimas, visi jo skaudumai ir sunkiausia mirtis yra įglausta į amžinajâ Jo Malone.

O mūsų draugė savo kentėjimu daug teikė ir mums. Žadindama mūsų užuojautâ, traukdama mus į gilû skausmâ, ji mums lyg atvėrė akis gyvenimo ir mirties prâsmei išvysti. Ir geriau vertinti tatau, kas amžina, kas yra augšt viso to, kas pragaišta. Ir taip ji visumet mus vers kas dienâ nuoširdiau pasišvesti tai gâliai, kuri mus laiko Augštiausiajame, Amžinojoje Gyvybėje, būtent savo Išvaduotojo Malonei.

Didiosios jos kantios neišdils iš mūsų atminties ir skâtins mus nuolatai stengties išmanyti, kad ir iš visû sunkumų, iš visû vargsmų, skaudumų, kantių ir net iš mirties spindi Amžinoji Meilė, kad Dievas visdêlto yra Amžinoji Išmintis - Meilė - Galia, kuri laukia, kad Jame susivokusius galëtų amžinai palaiminti.

Taip tad įvyksta velionei ir mums, kâ zodiai reiškia: „Kurie su âšarom yra sêje, kartunta su džiaugsmu dagos. Nueidami rods verkia, bet neša taurâ sêklâ ir grįžta laimingi, surinke savo dâgâ.“

M. R. búdama 28- mt.

Gyvenantiejie ir Mirusiejie.

Vyriausias turinys kalbos prie Martos Raišukytės pelenų taurės. 1933- Liepos 20- 6- vėl. popiet.

Susiėjome kâpinêse. Stovime prie taurės Martos Raišukytės žemiškos dalies liekanų. Norime jas padėti žemėje ir taip jâ tarsi išlydėti galutinai iš savo gyvenimo skritulio. Ir tai dâr kart kreipiamësi î jâ mintimis, kurias apreiškême, skirdami vainikus baigtâm jos gyvenimui.

Tilžês Giedotojų Draugija jai sâko žodî: „Džiaugeis Lietuvių giesmėmis ir dainomis. Bet mums visumet gražiausiai skambėjo tavo širdies balsas.“

Tilžês Lietuvių Moterų Draugija kartoja jos mintî: „Sakydavai, motriškos vien tâm pašauktos, kad visumet mylêtû tiktai, kas augsta, kilnu, šventa. Taip tegâli pasiekti laime.“ Tâ vis atminsime!

Pr. Lietuvių Kultūros Draugija kalba î jâ žodiu: „Tavo supratimu tikroji kultūra yra žmoniškosios dvâsios - sielos augâs apsireiškimas gyvenime. Tuo tu pavyzdingai ir vis rūpinais.“ Iš to ir insime sau parâginimâ.

Klaipėdos Lietuvių Moterų Draugija ir Aukuras bei Aida kartu pasireiškia: „Padėjai iš miego

kelti tautâ, dirbai - tikêjai, vargai - kentêjai; iš skausmo vaduota Amžino Kûrêjo artybêje rykaudama džiaugkis!“

Iš patios Lietuvos pranešê laiškas su puokštu ir skaitome jai: „Vytauto Universito Mažosios Lietuvos studentû Vyrybê, kuriai sumanei nuostabiai grazias spalvas ir raštus, sâko paskutinî Sudiev. — Mûsû Vyrybê, nešiodama šias tavo austasias juostas, niekados nepamirš tavo nuopelnû ir nuosirdumo, kurî pareiškêi savo trûsu ir rūpesniu. — Dêdami šiandien gêliû puokštâ ant tavo kâpo ir atsiveikindami su tavim, pasiryžtame ûgdyti savo tautos dvâsiâ, kuriai tu taip kilniai pasišventei.“

Studentai Daukantietiai ir Mokytojai Basanaitiai kreipiasi î nuêjusiajâ per Antanâ Krausâ laišku tardami: „Atsiskyrusi nuo mûsû, tu grîžti âmžinybên. Bet saulêtas tavo paveikslas, brangioji Velione, visumet pasiliks mûsû širdyse. Liûdime mes studentai Daukantietiai, giliai liûdime ir mes mokytojai Basanaitiai neteke tavęs, skaisčioji Lietuviû tautos aukuro saugotoja. Visâ savo gyvenimâ ûgdei savo tautos dvâsiâ ir buvai ryškiausia jos prânašê Prûsû Lietuvoje. . . . Bet kad ir atsiskyrei nuo mûsû, prakilnioji tavo dvâsia vis dëlto gyvens visumet mumyse ir visoje Lietuviû tautoje.“

Taip mes visi, kurie buvome artimi velionei, î jâ kreipiame savo jausmus ir atsiminimus lyg dâr sântykiuodami su ja. Bet mums tše stovint prie žemiškû jos liekanû, ir velionê kalbina mus. Liûdnasis îvykis, kurs mus perskyrê, vis išnaujo

sukelia skaudû ilgesî. O ji lyg atsâko î jî gyva kalba.

Žmoniškasis pavidalas, gimes iš tĕvû kaip gyvas kûnas, gyvĕjo ir gyveno ilgus metus, kol pagaliau nevyto ir, gyvybĕs paliktas, nesunyko. Skaisčiojoje ugnyje jis virto pelenais. Bet tarp anos pradios ir šitos pabaigos būjojo gyvybĕ ir reišĕsi tatai, kâ patyrĕme kaip žmoniškâjâ esybe ir jos gyvenimâ bei gyvybe su gausiu jos turiniu, su spindintiu jos tûriu.

Ir kad stovime dabar nujausdami tâ didyjî skirtumâ tarp to gyvumo ir šiû pelenû, jis pasidâro mums daug ryškesnis, kaip kad dĕtûme lavonâ î žeme, jeib tše supûtû ir virstû dulkĕmis. Labai skaidriai aiškĕja, kad žmoniškoji gyvybĕ yra visai nepalyginamai kitakas negu kûnas. Ji yra dvâsinĕ galia - esybĕ. Todĕl ir nesâkome, kad žemĕje ilsis žmogus - žmona. Ir niekumet nerašysime tai ant krikšto arba akmens. Žemĕje teguli dulkĕs.

Prieš jas mes aiškiai mâtome, kad žmogus nĕra kûnas bet dvâsia - siela. O ji yra visumet gyva, ar gyventû kûnu arba be jo, t. e. mirusi. Gyvendama kûnu, ji juo apsireiškia. Bet ji nĕra jo gyvumas. Veikiau ji galĕtû bût laikoma tuoju, kuriâm kûnas yra priemonĕ, ir kurs yra numânomas, kada žmogus liûsta arba džiaugiasi, mâsto ar veikia. Bet žmoniškoji dvâsia - siela yra gyvumas dvâsiškesnĕs rûšies. Jis nepasidâro, kad kûnas auga - tvirtĕja, ir nenyksta, kad jis dulkĕmis virsta. Žinomasis gyvenimo turinys yra žmoniškosios dvâsiosielos kuriamas, palaikomas ir nušvietiamas.

Kūnas tēra gamtos gyvumo dalis ir kurtas iš zemiškumo. Todėl jis virsta ir žeme. Bet žmoniškai esmė yra Amžinosios Gyvybės dalykas. Ji pareina iš Viešpaties Dievo kaip saulės spindulys iš saulės. Jospi jis ir grįžta. Taip ir žmogus, būtent dvăsia - siela, kilusi iš Dievo, yra amžinai gyva, turėdama Jame savo gyvybės pagrindą, savo gyvenimo gėlią ir pagaliau savo tėviške ir atilsi. Dievas yra amžinoji mūsų romuva.

Tokios mintys mums šitše sukyla, tarsi velionė kalbėtū. Bet gerai pamąstydami skaudiai nučiūstame. Juk stovime prie pelenų taurės ir atsimename dvăsinio ir malonaus velionės gyvumo. Ir aiškėja taip labai skaudiai, kad jo nebėra, kad jis neapsakomai yra toli nuo mūsų kaip ir nuo šių dulkių, taip toli, kaip dangus nuo žemės. Mylima asmenybė atsiskyrė nuo mūsų ir paliko mus lyg už nebeatveriamų vartų — augštų lig dangaus. Ir sántykių rodos nebegėli būti tarp jos ir mūsų, kaip jų rodos nėra tarp dangaus ir žemės.

O tik taip nėra. Juk žemė ir yra dangūje. Dangiškos gėlios ir jėgos ją laiko savyje, ją gyvina ir gyvąją gaivina. Tatai tiesiog akimis yra regima. O taip ir gėlima numanyti tą gyvybę, kuri kūnā atidėdama rodos nebegėli sántykiuoti su mumis.

Berods yra taip ištikrųjų, jeigu gyvename vien kūniškā gyvenimā ir todėl tikime žemiškas gyvenimas esās vienatinis, už kurio kitoks nėra gėlimas. Mums taip tikint, mirusysis tikrai liekasi visiškai atskirtas nuo mūsų ir yra mums amžinai pranykes.

Bet kitaip yra, kada save žinome dvâsinėmis esybėmis ir gyvename, dâr kûnâ turédami, dvâsinî gyvenimâ. Tada nuolatai didėjantiu aiškumu nu-mânome, kad viskas, todël ir mes esame îglausti î Amžinâjâ Gyvybe, iš kurios yra kilusi ir mûsoji. Ir mâtome, kad mes esame visumet gyvi, ar gyventûme šiame pasaulyje arba bûtûme mire. Visi ir visumet liekamësi dalimi Amžinosios Gyvybës, Amžinojo Kûrêjo, bûtent Dievo, kuriame negâli bûti mirties bet vien gyvybê.

Todël Jame ir gâlime sântykiuoti su tais, kurie mirdami nuo mûsû lyg yra atsiskyre. Reikalinga vien tiktai širdî kreipti î Jî, sielâ pakelti Jopi, Jâm visiškai atsiduodami. Tada pradingsta anie vartai, lyg jû niekumet nebûtû buve. Dievyje surandame aiškiausî bendrumâ su savo mylimaisiais ir Jame gâlime gražiausiai susieiti su jais. Kitaip jie nėra prieinami.

Skausmas berods gâli temdinti tokî išmânymâ. Bet kad stengiamësi surasti keliâ î dvâsinî gyvenimâ, jis nors kiek vël šviesêja. Ir aiški pasidâro zodio tiesa, kad visi, gyvenantieji kaip mirusieji, yra gyvi Dievyje. Gyvendami tuo tikêjimu, tatai pasidâro statiai regima.

Jokiu būdu neturêtûme norêti mirusius traukti atgal î žemiškâ gyvenimâ. Patiems reikia kilti, dâr šitSe gyvenant, î dvâsinî, î amžinâtve. O kad ir niekaip negâlêtûme šâlinti liûdnumâ, kad sielos saulê liktûsi apsiniaukusi dël velionês, tada nors atsiminkime, kaip lengva ir laisva yra, kad pakylame î dvâsinî gyvenimâ. Iš to gâlime jau spresti,

koks turi būti išganymas amžinoje gyvatoje. Negali ten būti žemiškū niekybiū, sunkumū, tamsos ir skausmū. Ir mūsų siela nušvis.

Bet kad ir taip nesisektū nurimti, tvirtinkimėsi išmânyme, kad nieku būdu neišeiname iš veikimo didiųjų gyvenimo įstatymū, iš Dievo Vâlios. Be Jos nieks negali atsitikti. Ivyko taip ir šis mirimas, dėl kurio taip labai liūstame. Todėl Dievo Vâliai atsiduokime ir nurimsime! Taip darydavo ir velionė. Dažnai ji tyliai sau sakydavo: „Viešpatie Dieve, Amžinoji Išmintis - Meile - Galia, tenusiduodie Tavo Valia!“ Sekime jos pavyzdį ir nusimansime esą su ja!

Ir tai, palike dulkes - pelenus žemei, eikime savo gyvenimo keliu, kartu eidami viduje tuoju, kurs nuveda taip augštai, kad gyvėjame Amžinojoj Gyvybėje, surâde savo Išganytoją!

M. R. bûdama 43- mt.

M. R. bûdama 43- mt.

Atsivėres Žvilgis.

Martos Raišukytės patirtis 1904- mt. Kalėdų laiku
ir jos atpāsakota, mano mąža kiek taisyta.

Jau vėl vākaras. Vėl sėdiu sau ir atsimenu dienos trūso ir dārbo. Taip miela valandyte išsėtis ir lyg dienā išlydint pažvelgti dār į pranykstantiājā.

Vis daugiau temsta. Māstau apie tai, kā esu atlikusi ir kas dār už akiū. Ir nusimanau svarstanti pragaištantiūs niekutius. Pagaliau prieinu klausimā: „Pro kā visa tai? Ar mes vien dėl savo kūno išlaikymo gyvename? Ar tiek reikia trūsti ir sukities vien dėl trumpo āmžiaus akies mirksnio?“

Taip māstydamā visai atsileidusi ir gālvā parēmusi sėdiu ir žvelgiu sau tyliai pro lāngā. Žvelgiu dangun. Viena žvaigždėlė po kitos spykterėja. Viena spindi melsva, kita rausva, vėl kita sidabrine ar auksine šviesa. Kiekviena yra sau ypatinga o rodos taip arti, kad jā prisiekt galėtai.

Vis dėlto kokioje tolybėje jos visos! Tikrai stebėtina, kad mūsų ākys dār susitinka su jų spinduliais! Ir stai viena, kokia ji šviesi, balta! Visū ji ypatingiausia! Žvelgiant mār per plynę, ji šviesia rodos visai žemai, lyg į žemę atsirēmusi.

Ir vienas labai plonas spindulėlis, tarytai plaukas, blizga manepi ant bâltojo sniego. Nusistebêdama zvelgiu î jî. Tai ir pasijuntu zengianti tuo spinduliu tolyn — augstyn.

Statau vienâ kojâ po kitos lygiai ant to spindulio. O jis toks siauras, kaip peilio ašmuo. Nenuleidiau akiû nuo zvaigždês, kuriospi einu. O tik nukrypstu kad ir maziausiai nuo savo takelio. Ir zvaigždêlês nebematau.

Daznai nukrypau. Bet vis ir grîzau ir vël susiradau savo takelî. Jautiausi lengva ir zengiau tvirtai tolyn. Ir priêjau — gâlâ.

Bet nustebau labai. Nebebuvo tai zvaigždê, bet šviesos namai, gyvybês rūmai. Be langû o neapsâkomai šviesûs. Švietê pâtios jû sienos.

Supratau, tai dievnamis! Matiau siauras jo duris. Ir prisiminê anie Râšto zodiai: „Kelias yra siauras ir vartai angšti.“ Stovêjau svarstydamâ, ar priderêtû atverti ir îzengt. Pasidrâsinusi dedu rankâ prie vartû.

Bet pirmkol paspausti dâr negalêjau, vartai lengvai atsivêrê. Ir jau zengiau per slenkstî. Neapsâkomai lengva jautiaus. Lyg kokia sunki našta bûtû nusmukusi nuo manes. Ir saldus kvâpas mane apêmê. Stovêjau vidûje!

O ta šviesybê tše! Kokia ji nuostabi! Todêl ir skverbiasi per mûrus. Todêl ir visas nâmas švietia!

Bet mano išgâstis! Juk esu visai nuoga! Taip visiškai nuoga! Nereikštû nieko, jeigu bûtiau be drabužiû! Bet aš jautiuos nuoga savo vidûje. O ta nuogybê yra išgâstinga!

Išvysti save visoje savo niekybėje — kad ir tik akies mirksnį! Yra tai žvilgis į tamsiausią ir juodiausią bedugnį! Yra tai žvilgis į nieką, į tamsos nieką.

Pagąlbos žvalgydamosi didiausioje išgastyje pakeliu akis nuo savęs augštyn. Ir štai, šauniai atstu nuo manęs matau patiame Šviesos viduryje stovintį būrį Šviesos pavidalų. — Ir vienas jų jau beateinās manespi.

Jis švietia skaisčiausia šviesa. Vis daugiau aiškėja man jo kilnybė, bet kartu ir mano niekingumas. Ir jis, tur-būt numanydamas mano nusiminimą ir manim pasigailėdamas, nutvera mane už rankos ir veda mane kelis žingsnius tolyn pro angą po dešine.

Nežinau pasakyti, ar ištikrųjų žengiau. Rodos oru sklândiau. O jo rankos palytėjimas buvo toks švelnus ir mielas, lyg būtų man ant rankos krites obelies žiedas.

Nuvedė mane lyg į kokį daržą ir rodė man žydintias žiedines. Bet tokių dūr niekumet nebuvau mątiusi. Rodos lelijos ir nuostabios rozės žydėtų visu savo gražumu. Kiekviena žiedinė rodėsi lyg būtų gyva, sąmoninga gyvastis.

Ir ėmiau glostyti arti manęs esantią raudoną rozę. Maniau, ji jokių būdu neturėtų būt skinama. Jeigu tai padaryčiau, manyčiau paimanti gyvenybę augštai iškilusiai esybei.

„Ar ne, sākė mano vadas, mano mintį pagąves, tu negalėtai nuskinti tą žiedinę? Todėl tau ją ir rodau. Tos žiedinės yra tavo. Yra žemiški tavo

džiaugsmui, kuriu tu esi užsigynusi. Yra tai tie ziedai, kurie atsiskleidė Sale tavo amžiaus tiko ir kuriu tu neskynei.

„Žinoki, ko-didesnis užsigynimas, jo-grazesnė yra ziedinė, jo-graziau ji šitose žydi. Tą raudonąją ziedą, kuri tu taip meilingai glostai, tu labai brangiai apmokėjai. Jis toks raudonas iš tavo širdies kraujo. Pati suprasi: Ką nusikini, tatau suvysta, bet ką palieki, tatau ilgai žydi.“

Man sakyti norint, kad kartuntą tik viskas bus prazydėję, jįsai, numanydamas mano abejone, atsiliepė: „Berods! Kas žemiška, pragaišta, kad ir kažki-kaip ilgai patenka, bet kas tavyje žydi, tatau nėra žemiška, tatau ir nepragaišta.“

„Tu dūr perlabai abejoji. Todėl šitas dalykas tau ir nėra azikus. O todėl šitose ir dūr negali pasilikti. Grįžki pas saviškius ir išmoki ten atskirti tarp to, kas pragaišta ir to, kas nepragaišta, kas yra amžina!“

Taip tardamas švelniu balsu, jis mane vėl atvedė pas siauriuosius vartus. Ir žygiu pasijutau lauke beesanti.

Ir nusigandau! Manes tše laukė biauirus pavidalas. Tarsi tykotu koks slibinas! Slenkstio sąrgas tik negalėtu tai būti! Ieidama jo nepastebėjau. Ar tuomet pasislėpęs miegojo? — Bet — juk tada ko-nors netekau! Izengdama už vartu palikau savo menkumą ir blogumą. Nuo manes nukrito lyg kokia našta!

Bet nebuvo laiko apie tai mastyti. Tuoju tas pavidalas metėsi ant manes. Baimės Siurpuliai

mane krêtê. Ir supratau, kad yra tikrai mano blogumas, kurs nori mane vël po savim pagauti. O mân zvelgiant î jî, jis nuolat biauresnis ir išgâstingesnis pasidârê.

Jau buvo visai arti manes. Jau jutau biau-rû jo dûkâ. Rodês, kad nykstu iš baimês. Tai zygiu lyg malonus vëjelio kvâpas prinesê mân zodius: „Neîsitikêki î zemiškâjâ savo dâlî! Bet vis atsiminki, kad tu esi dieviškos kilmês!“

Ir biau-rûsis pavidalas pradêjo susmukti. Ne-trukus, visai nieku pavirtes, pragaišo. Jutau sal-dû kvâpâ ir vis dâr girdêjau anû zodiû skambesî lyg vëjelis virpintû graziai skâmbantias stygas.

Staiga kas-nors aštriai sušneko. Išgandinta susigrizbau ir apsižvalgiau. — Tamsu. Sêdiu prie lângo, gâlvâ pasirêmusi.

Kas buvo mân atsitike? Rodos nesupranta-ma. — Vis dëlto mân liko aišku: Buvau daug, labai daug patyrusi. Buvo mân atsivêres zvilgis î gyvenimo slêpinî.

Rûta.

Susivokimo Malda.

Spindulys esmi tos begalinês šviesos, kurioje gyvenu, kurioje randasi mano esmê.

Amžinas esmi keleivis, kurs per â-mžius keliauja ir stâtosi ant laiko kalvû šventnamî, pasišvesti Augštiausiâjâm.

Amžiai nesustabdys galingąjį mano žengimą į bekraštines buvimo sritis, nėra aš taipojau be pradios kaip amžiai pātys, ir tokia valanda, kuri galėtų mąn gālā apsakyti, niekad neišauš.

Tiktai mano kūnā kas kartā mąn paplėšia mirtis, bet aš, nepasiekamas nyksantiū laikū srovės, geriu iš amžino jaunumo šaltinio.

Neišgandinamas yra mano pasiryžimas, ir savo drāsos ir tvirtumo galia aš amžiū prieinu slėpinį.

Ir susivokiu slėpiningoj Augštiausiojo Gyvybėje, iš kurios amžinai spindi Galia - Išmintis ir Meilė.

M. R. bûdama 53- mt.

Martos Raišukytės Rašysena.

Dabar iš jos praskeisime
liepsnas
iš mano vėl po visą Lietuvą.

Rašyta 1909 - I - 15 d.

Labai širdingai Tave
sveikin
Tavo Marta.

Rašyta 1912 - VIII - 8 - laiške į motiną, kuri buvo tuomet
privat. ligoninėje netoli Karaliaučiaus.

M. Raišukytė

Rašyta 1930 - mts.

Marta Raišukytė

Rašyta 1933 - VII - 10 - 4 dienas prieš miršiant.

Turinys.

Rašiniai:	Pusl.
1. Gyvenimo Turinys ir Tûris . . .	3
2. Nuêjo — išlydêjome	15
3. Bendros Lydêjimo Apraiškos . . .	21
4. Gyvenimo ir Mirties Prasmê . . .	25
5. Gyvenantieji ir Mirusieji . . .	33
6. Atsivêres Žvilgis	39
7. Susivokimo Malda	43

Vaizdai:	Prieš pusl.
1. Marta Raišukytê - Rûta. 40- mt. . .	1
2. M. R. su têtvais. 14- mt.	9
3. M. R. 18- mt.	9
4. M. R - tês austû juostû pavyzdiai dviejuose puslapiuose	15
5. M. R. su dviem draugêm. 22- mt. . .	25
6. M. R. 28- mt.	33
7. M. R. 43- mt.	39
8. M. R. 43- mt.	39
9. M. R. 53- mt.	45
10. M. R - tês Rašysena	45
